

Dopis č. 10 (31)

Praha, 8. června 1978

Vážený a milý příteli,

jak se dalo očekávat, stali jsme se předmětem nové represe, tentokrát pod záminkou (byť oficiálně nevyslovenou) zajištění bezpečnosti a důstojného průběhu návštěvy nejvyššího sovětského představitele v Československu. Až na několik výjimek se jednání vyšetřovatelů a potom i bachařů a jiných orgánů ve věznici (byl jsem v Ruzyni, ale někteří byli i v Konviktské a na Pankráci) vyznačovalo ve srovnání s jinými případy jistými rysy uvolněnosti (až nejistoty, jak se někdy zdálo), náznaky tolerantnosti a jakéhosi švejkování. To pochopitelně moc neznamená, i když nám to umožnilo si udržet dobrou náladu. Vypadalo to spíš jako nácvik než jako vážně míněná akce; některým z nás bylo také naznačováno, že něco podobného mohou očekávat v srpnu. Výsledky byly většinou formální a krátké. (V mém případě byl první výslech delší, neboť se vztahoval k domovní prohlídce, která byla provedena v mém bytě 30. 5. v nekřesťanskou dobu – zvoněním jsme byli probuzeni asi ve čtyři třicet). Že se všechno neobešlo bez četných nezákonností, je samozřejmé. Začínám mít dojem, že to snad ani není vždycky pohrdání zákonem, nýbrž prostá neznalost zákonů a předpisů. Pracovníkům Bezpečnosti se daří porušovat zákony takřka na každém kroku, i když to vůbec nezamýšlejí. Někdy to ovšem přímo zamýšlejí (resp. zamýšlejí to jejich nadřízení). Tak když řadu z nás po čtyřiceti osmi hodinách vyvedli po všech propouštěcích formalitách k bráně, nešli jsme domů, ale byli jsme očekáváni pracovníky StB, posazeni po novém zadržení do auta a od brány zavezeni uvnitř vězeňského areálu opět k přijímací kanceláři. Někteří měli jen návštěvu v cele, kde jim bylo oznámeno, že nyní jsou zadrženi nebo zajištěni počínajíc tou a tou hodinou, ačkoliv tam trávili již třetí den. V několika případech však došlo přímo k hrubému zacházení, k odmítnutí předvést lékaře nebo po předvedení respektovat jeho rozhodnutí, k úmyslnému obtěžování dcery nezastiženého signatáře, která byla zadržena nejspíš místo něho, apod. Hlavní věcí je však něco jiného. U nás neexistuje žádný zákon o nějaké preventivní vazbě; proto ani v jednom případě nemohlo být zadržení nebo zajištění zdůvodňováno popravdě, nýbrž jen pod záminkou. Přitom je otázka, jaký byl vlastně pravý důvod celé akce. Zadrženy a zajištěny byly zřejmě stovky občanů, chartisté představovali jen menší část. Signatáři nebo jejich rodinní příslušníci byli postiženi nepochybně proto, že tu byla zase nová příležitost k represí; dokonce i onen nevyslovený důvod, jímž bylo zabezpečení zahraniční návštěvy, tu představoval pouhou záminku. A pro faktickou akci bylo nutno zvolit další záminku, neboť právní řád u nás preventivní vazbu nezná. A tak přes poměrně benigní průběh celého podniku lze v široké, chartisty daleko přesahující akci vidět další doklad tentokrát přímo masového porušování československých zákonů. (Pomím okolnost, že jsme v četných případech měli v celách lidi, kteří nás měli vyprovokovat k protestům proti zacházení s nimi a kteří by pak pravděpodobně popřeli vše, co nám řekli, jak to bylo ostatně již vyzkoušeno dříve.)

Mnohem závažnější byly po mém soudu případy únosů, které tomu všemu předcházely. Nejprve Ivan Medek a po pěti dnech Bohumil Doležal byli na schodišti před naším bytem zadrženi, v prvním případě před vstupem do bytu, v druhém případě při odchodu, a odvezeni na policii (do Bartolomějské ulice). Bez řádného výslechu tam byli drženi do setmění a pak vyvedeni z budovy. Ivan Medek byl pracovníkem, který v ruce držel jeho občanskou legitimaci, doveden až na roh ulice Karolíny Světlé a Konviktské, zdržován byl stále s tím, že už

musí přijet objednané auto, které jej dopraví domů (ačkoliv Medek namítal, že dojde pěšky), až nakonec mu byla legitimace podána (jen tak během řeči). Jak ji dával do kapsy, byl náhle přepaden zezadu, se zkroucenýma rukama vtlačen do přijíždějícího auta, dostal hadr na oči a uši a byl odvezen do lesů Nového Strašecí. Byl vyveden z auta, zbaven pout a hadru a omráčen ranou do solaru byl ponechán v houští. Když se probral, pokusil se dostat z lesa a po delší době narazil na okraj Nového Strašecí. S potížemi se k ránu dostal domů. U Bohumila Doležala to bylo podobné, ale začalo to trochu jinak. Když byl vyveden na ulici, auto tam bylo připraveno a v něm dva příslušníci, které už při výslechu viděl. Také chtěl jít raději pěšky (neboť těsně před tím slyšel o Medkově příhodě), ale nakonec musel nasednout. Byl odvezen nikoliv domů, nýbrž ke křižovatce Římské a Italské ulice na Vinohradech, a to s tím, že dál už nejedou, že musí dojít sám. Při vystupování se prozíravě rozhlédl a viděl nějaké muže, kteří se k němu hrozivě blížili. Dal se na útěk opačným směrem, ale vběhl do cesty dalším dvěma, kteří se blížili z druhé strany. To už volal o pomoc a upozornil na událost několik náhodných chodců. Přesto byl přemožen, zavlčen do auta a násilně odvezen za podobných podmínek, to jest s pouty na ruku a s hlavou ovázanou hadrem, aby neviděl a neslyšel. Zavezen byl tentokrát do příbramských lesů, po vyvedení z auta navíc ztloučen a okopáván (prý aby si přistě rozmyslel volat o pomoc) a nakonec po menší ráně na solar, která jej neomráčila, zanechán opět v houští. Celá záležitost skončila ještě poměrně dobře, protože se oba postižení k ránu dostali domů (Doležal byl promoklý, protože pršelo). Kdyby však někdo z nich měl slabé srdce nebo například žaludeční vředy, mohlo to také skončit fatálně. Při různých výsleších již delší dobu slycháme otázky, co víme o teroristických plánech; je nám naznačováno, že mezi chartisty jsou teroristé. A teď jsou dva chartisté předmětem teroristických únosů přímo před zraky a takřka z rukou policejních orgánů. To je tedy skutečně nový prvek ve vývoji událostí. Kromě zastrašujícího účinku tu opět může jít o zacvičení na pozdější akce, eventuálně i provokaci protestů, za něž by autoři mohli být stíháni, protože se má za to, že neexistují svědkové. Přesto mluvčí takový protest poslali.

Při masovém zadržení signatářů u příležitosti zahraniční návštěvy došlo však také ke třem případům uvalení vazby. Spisovatel Jiří Gruša a ing. Roubal byli obviněni v souvislosti s napsáním, resp. rozšiřováním literárních textů (oba jsou z Prahy). Zejména Gruša za napsání románu, který vyšel v Petlici – to představuje flagrantní porušení jak zákona číslo 120 (mezinárodního paktu), tak helsinských závazků. Totéž ostatně platí i pro případ ing. Roubala. V Brně byl zadržen můj blízký přítel Jan Šimsa, farář, již několik let bez státního souhlasu (důvody jeho odnětí mu nebyly sděleny); druhý den po zadržení byl přiveden do vlastního bytu, kde byla prováděna domovní prohlídka. Při tom se jeden z příslušníků Bezpečnosti dopustil dosti surového napadení manželky napadeného. Ten se pokusil ji bránit, v důsledku čehož byl obviněn z trestného činu napadení veřejného činitele. Zda je to všechno míněno vážně, to se ještě ukáže. Nicméně bych chtěl poukázat na osobní i celkovější rodinný profil Jana Šimsy, protože tím lze velmi dobře charakterizovat některé stránky vkladu Charty 77 do národní historie. Budu-li chvílemi trochu osobní, doufám, že mne omluvíš. Jde, jak řečeno, o jednoho z mých nejbližších přátel; jsme v úzkém a trvalém kontaktu přes třicet let, on znal mé rodiče, dokud žili, my se dodnes vídáme s jeho maminkou, známe od malička navzájem své děti, navštěvujeme se, máme velký kus společné minulosti, přítomnosti – a jak věřím, i budoucnosti.

Honzova otce jsem živého nikdy nepoznal; byla to výrazná postava českého duchovního a kulturního života druhého desetiletí předmnichovské republiky, jedna z vůdčích postav nekomunistického odboje a pro mne a pro mé přátele nejvýraznější a nejvýznamnější sekretář československého Studentského křesťanského hnutí, které se u nás dost divně nazývalo Akademická YMCA (ačkoliv s YMCA, tzv. „velkou Ymkou“ nebylo organizačně spojeno). Byl to především člověk činu a živého slova; jeho působení bylo veliké, ale dnes už jen stěží vystopovatelné. Do velké míry je to také jeho zásluha, že naprosto nikoliv zanedbatelné procento českých evangelíků představuje dosud ani zvenčí, ani zevnitř nepodvrácený sloup národní duchovní a mravní rezistence jak za války, tak po ní, sloup, který spolu s jinými ponese tíhu budoucnosti. Jaroslav Šimsa vydal (vlastně spíš jeho přátelé vydali) již v německé okupaci nevročenou knížečku *Vypravování o hrdinech*, malý sborníček sedmi proslovů k táborovému ohni. Jako příklady hrdinů tam uvádí Nansena, Schweitzera, Jane Adamsovou, Toyo Hiko Kagawu, Leonharda Ragaze, paní Curieovou a Masaryka. Dnes bychom tuto řadu mohli rozmnožit; Jaroslav Šimsa by jistě měl mezi nimi své oprávněné místo. Ve zmíněné knížce, vyšlé na prahu druhé světové války, čteme v předmluvě tato významná slova: „... jde o nové vidění člověka poslání ve světě. Koneckonců... půjde o to, dá-li se Evropa cestou starého heroismu, heroismu války a smrti (jehož velikost nechci popírat), či dá-li se mládež strhnout a nadchnout hrdinstvím práce, služby, lásky, hrdinstvím víry, hrdinstvím míru.“ Jaroslav Šimsa byl vášnivý obhájce pacifismu; jeho vnuk Martin byl letos podmíněně odsouzen k trestu za to, že váhal (podobně jako řada jeho starších i mladších přátel), zda splnění vojenské povinnosti není vlastně v rozporu s jeho svědomím. Nikdy svého děda nepoznal, neboť se narodil mnoho let po jeho smrti v koncentračním táboře; a přece je živým dokladem, jak osobnost Jaroslava Šimsy zasahuje svým vyzařováním i novou generaci dnešních mladých lidí. A nám, kteří stojíme uprostřed, připomíná, co jsme zanedbali, když jsme až dosud nepodnikli nic pro to, aby se naše země zařadila mezi ty civilizované státy, které respektují svědomí jednotlivce, který odmítá zabíjet druhé lidi zásadně, tedy i ve válce. A kterému je odporný i pouhý výcvik v takovém zabíjení.

V předmluvě ke knížečce o hrdinech píše Jaroslav Šimsa také o jednom generálovi, který se ho po přednášce zeptal: „Kdo jsou ti vaši hrdinové?“ Šimsa jmenoval namátkou několik lékařů a vědců; generál trochu znal jen Nansena a Amundsena. Šimsa šetřil svého oponenta a řekl: konec konců, každá maminka, každý horník, každý letec jsou příkladem hrdinné lásky a hrdinné práce. Generál pokrčil rameny: „Nu, ovšem.“ A „generálova uniforma, hvězda, tvář zářila – všichni jsme si pokládali za čest sedět s ním v kavárně,“ píše Jaroslav Šimsa. Ale pokračuje: „a teď se obracím k vám, milý čtenáři a přátelé: co vy víte o mých hrdinech? Stačí znát jejich jména, mít je v hlavě? Neměli bychom je mít v srdci? Dát se jimi vést, v nich vidět příklad a vzor pro sebe, za nimi jít, k nim se znát? A když ne tyto, kdo jiný je v tomto smyslu vaším hrdinou? Řekni mi jméno svého hrdiny a já ti povím, jaký jsi.“

My, kteří jsme po válce prošli několikaletou zkušeností práce v Akademické Ymce (než musela svou činnost ukončit) a kteří jsme proto už téměř třicet let předmětem zvýšeného zájmu Bezpečnosti, jsme se ovšem naučili znát Šimsovy hrdiny a našli jsme v nich své životní vzory a vůdce. A sám Jaroslav Šimsa se nám stal přímo mementem a zůstal jím dodnes. Můj univerzitní učitel, profesor dr. J. B. Kozák, víckrát v rozhovoru vzpomínal na Jaroslava Šimsu; uváděl zejména, že to byl Šimsa, který mu předal své pozvání do Spojených států (měl tam odejít s rodinou a pracovat jako jeden z Rooseveltových tajemníků, kteroužto funkci pak

zastával právě J. B. Kozák). Jaroslav Šimsa zůstal doma, přestože – anebo možná spíše právě protože – věděl, že „před námi jakoby nastávala evropská noc: nebe je bez hvězd a zataženo“ (1938, *Zbožnost a víra u TGM*) a že „zejména dnes žijeme v době, která zaměnila a zaměňuje ctnost s neřestí, pravdu se lží, velikost s nízkostí“ (*Vypravování o hrdínech*). Měli jsme v AY ovšem i jiné příklady a vzory; byla tu i vynikající, ale také problematictější postava J. L. Hromádky, který válku prožil právě ve Spojených státech a vrátil se definitivně do vlasti až na podzim 1947; do té doby přednášel v Princetonu a domů jezdil po válce jen na léto. Viděli jsme, jak v mnoha ohledech nerozuměl dobře domácí situaci, protože tu přes válku nebyl. Někteří naši přátelé z AY zvolili v roce 1948 (a jiní o dvacet let později) jeho cestu. Pro nás, kteří jsme zůstali, se stal vzorem Jaroslav Šimsa. A stal se pochopitelně vzorem i pro Jana Šimsu, jeho syna; a stal se pro něho (stejně jako pro nás ostatní) vzorem i v jiném smyslu. V brožurce *O Masarykovu linii ve studentstvu*, která vyšla poprvé v roce 1935, citoval Jaroslav Šimsa básníka Walta Whitmana, který řekl: „Neposlušnost je demokratická ctnost.“ Právě této atmosféry jsme se jednou provždy nadýchali, takže od doby našeho dospívání je nerozlučně spojena s krví, která koluje v našem těle. Naši pevnou zásadou se stalo kritické posuzování společenské skutečnosti a připravenost k neposlušnosti tam, kde jde o otázky nejzásadnější, o otázky svědomí. Jaroslav Šimsa byl nekonformní v demokracii, rezistenci volil v nedemokratických pořádcích a k přímému odboji, byť s vyhlídkou na smrt se rozhodl tváří v tvář zločinnému režimu, zločinnému státu. Když šel do ilegality, nechával doma ženu s třemi malými dětmi. Na jeho příkladě jsme se učili, že pro své (a také pro ostatní) děti můžeme udělat víc, když budeme jednat podle svého svědomí, než když budeme nedůstojně předstírat konformitu, aby se např. dostaly na školu.

Jan Šimsa zjevně některé vlastnosti po svém otci zdědil; je to zásadový prudký člověk s vášní pro spravedlnost. Možná, že si měl zachovat chladnější rozvahu, když viděl, jak člověk ve funkci veřejného činitele hrubě jedná s jeho ženou; byla to s největší pravděpodobností vypočítaná provokace. Ale kde to vlastně žijeme, že se máme na takové věci dívat nečinně? Kde to žijeme, že se máme obávat, protestovat proti únosům přátel, jež jsou režirovány tak, aby nebylo svědků? Kde to žijeme, že si musíme nechat vyhrožovat inzultacemi od „veřejných činitelů“ při úředním jednání, kdy spolu pochopitelně nemáme žádné svědky? Nebo že si musíme nechat líbit, že nás vlečou po zemi, když u toho dokonce svědkové jsou? Že si musíme nechat líbit, když nás kopou a nadávají nám, a když pak se musíme spokojit, že na naši stížnost nám z Generální prokuratury odpovědí, že nevidí žádných důvodů k opatřením? Kde to žijeme, když tohle všechno nikdo nestihá, ale když muž brání svou ženu, hrubě napadenou tak, že ještě po týdně má modřiny, je ihned obviněn z trestného činu a je na něho uvalena vazba? A možná že bude dokonce odsouzen?

Navíc je Jan Šimsa těžce nemocen. Po léta trpí chladovou alergií; viděl jsem ho jednou, jak jen několik kroků přešel z auta do domu za chladného větru a otekl v obličejí tak, že téměř nemohl dýchat a neviděl. Má vyoperovanou jednu ledvinu a druhou nemá docela zdravou. Jeho život je ohrožen sebemenším nachlazením nebo i třeba malým, ale okamžitě neléčeným zánětem v ledvině. Obojí negativně ovlivňuje jeho nervovou i psychickou kondici. Bezpečnostní orgány na sebe berou obrovskou odpovědnost, nechají-li ho ve vazbě dlouho; a soudní orgány na sebe berou, resp. eventuálně vezmou rovněž obrovskou odpovědnost, jestliže ho za takovou věc a za této situace odsoudí. Už jsem o tom psal v lednu a potom po železničářském plesu; nyní mohu jen opakovat, že se v našem společenském životě množí

příznaky tak flagrantního porušování zákonů, že to dělá dojem jakési reprízy padesátých let, jakéhosi neostalinismu. Leccos právě v poslední době nasvědčuje tomu, že se připravuje celá série stupňovaných represí. Možná, že si někdo na nejvyšších místech dělá iluze, že se takovými metodami zdaří Chartu 77 rozbít a umlčet. V tom případě však zapomíná na dvě věci: za prvé na to, že bude nutno přitlačit mnohem víc a užít prostředků mnohem drastičtějších; a za druhé na to, že každý tlak budí protitlak. Ostrá opatření a eskalace nezákonností mohou mít také zcela opačný účinek, než jestřábí strategové předpokládají. Neměli by zejména podceňovat narůstání všeobecného odporu a nevole právě u lidí, kteří se bojí svůj nesouhlas vyjádřit veřejně. Rozumnější postup by se musel orientovat spíše na uklidnění situace než na provokaci vášní. Ale můžeme vůbec ještě očekávat po tolika zkušenostech nějaký rozumný postup?

Je dost možné a dokonce pravděpodobné, že jdeme vstříc dnům, které pro nás osobně budou svízelné. Ale nechceme se jim vyhýbat; ostatně už asi ani nemáme takovou možnost. Nicméně těžkosti, které na nás dolehnou, nebudou mít dlouhého trvání. Vnitřní situace tzv. socialistického tábora i celková společenská a politická situace světová nám dává záruku, že dlouhodobé perspektivy našeho úsilí jsou dobré, ano výborné. Ve světě, a to jak na Východě, tak na Západě a do značné míry dokonce v tzv. třetím světě, sílí přesvědčení, že tradiční kapitalistické společnosti na jedné straně nepomohou žádné kosmetické úpravy, ale že řešením není ani tzv. reálný socialismus. Kapitalistický svět se zvláště od počátku naftové krize ocitá v potížích, které zjevně nedovede překonat a zvládnout; nezaměstnanost a inflační tlaky ochromují kapitalistické hospodářství a nedovolují mu, aby pracovalo na plné obrátky. Přesto však je stále výkonnější a produktivnější než ekonomický systém tzv. reálného socialismu. Nová studená válka, nebo dokonce omezené války by většinu potíží kapitalismu odstranily, kdežto potíže naše by zvýšily. Ale o tom příště.

Tvůj

Ladislav Hejdránek